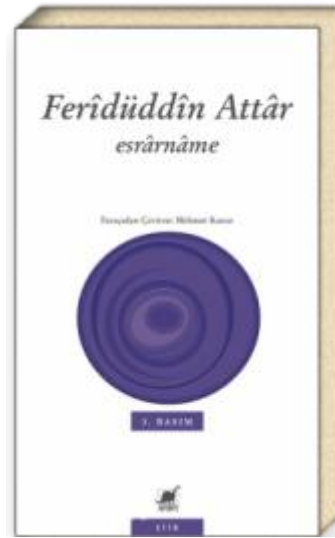

FERİDÜDDİN ATTÂR, *ESRÂRNÂME*, (ÇEV. PROF. DR. MEHMET KANAR)
İSTANBUL 2017

ARŞ. GÖR. DENİZ ERÇAVUŞ *

İranlı meşhur şair ve mutasavvıf olan Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı hakkında kaynakların verdiği bilgiler çok farklı ve yetersizdir. Horasan Selçuklularının son zamanlarında, büyük bir ihtimalle 537-540 (1142- 1145) yılları arasında Nişabur'da dünyaya gelmiştir. Eczacılık ve tıp ilmiyle meşgul olduğu için "Attâr" lakabını almış ve bu lakapla meşhur olmuştur. Eserlerinden anlaşıldığı üzere gençliğinde sadece attarlıkla ilgilenmemiş aynı zamanda ilim tahsil etmiş, tasavvufi bilgiler edinmiş ve çeşitli şeyhlere hizmet etmiştir. (Şahinoğlu, 1991: 95)

* ARŞ. GÖR. DENİZ ERÇAVUŞ, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-mail: ercavus4342@hotmail.com.

Attâr'ın eserleri incelendiğinde edebî hayatı üç döneme ayrılabilir. Birinci dönemde usta bir hikâyeci kimliğiyle karşımıza çıkar. Eserlerin kurgusu, işlenişi, dili sağlamdır. Mantıku't-tayr (Kuş dili), Musibetnâme, İlahînâme, Esrârânâme, Muhtarnâme, Dîvân gibi manzum eserlerinin yanısıra, bugün hâlâ kaynak eser özelliğini yitirmeyen mensur yapıtı Tezki-retu'l-evliyâ (Velîler Ansiklopedisi) birinci döneme aittir. İkinci dönemde dış dünyaya, insanlara karşı ilgisiz, Tanrı'da yok olmayı hedefleyen bir sûfi olarak görünen Attâr, bıktırıcı tekrarlardan kendini kurtaramaz. Uşturnâme, Cevheru'z-zât, Mansurnâme gibi eserleri bu döneme aittir. Üçüncü dönem, Attâr'ın yaşlılık yıllarına rastlar. Eserlerinde kurgu, düzen, üslup gevşemeye başlar. Mazharu'l-acâyib ile Lisânu'l-gayb mesnevileri bu dönemin ürünüdür. (Kantar, 2017: 3)

Türk edebiyatı üzerinde önemli etkileri olan Ferîdüddîn Attâr'ın Esrârânâme adlı eseri ve diğer mesnevileri birçok defa Türkçeye tercüme edilmiştir. Öte yandan doğu bilimcilerin ilgisini çeken Attâr üzerinde en kapsamlı inceleme ve metin neşri, İstanbul Üniversitesi'nde Şarkiyat Enstitüsü'nü kuran ve şarkiyat çalışmalarını bir sisteme sokan Prof. Dr. Helmut Ritter tarafından yapılmıştır. Yazar Attâr hakkında *Das Meer der Seele* (Ruhlar Denizi) adlı kıymetli bir eser kaleme almıştır. (Kantar, 2017: 3-4)

Doğu klasikleri arasında yer alan Esrârânâme (Sırlar Kitabı), yazıldıktan sonra birçok Fars ve Türk şairini etkilemiştir. Mevlânâ'nın çocuk yaşta iken edindiği bu kitabın onda bıraktığı izler Mesnevî'ye aynen yansımıştır. Daha önce aynı tarzda yazılan ve İranlı şair Senâî-i Gaznevî'ye ait Hadîkatu'l-hakikat (Gerçeğin Bahçesi) da bu eserin kaleme alınmasında etkili olmuştur. İşlenen bazı konularda Hayyam etkisi açıkça görülmektedir. Attâr'ın edebî hayatının birinci ve en verimli döneminde kaleme alınan bu tasavvufî mesnevî, sembollerle, üstü kapalı ibarelerle doludur. (Kantar, 2017: 11)

Mehmet Kantar, her beytin nazmen çevirisini yapmıştır. Tasavvuf terminolojisine ait kelimelere dokunmadan, serbest vezinle, mümkün olduğu kadar kafiye tutturarak, herkesin anlayabileceği bir âşık edebiyatı dilini tercih etmiştir.

Kantar çeviri esnasında eserin iki bilimsel neşrinden faydalanmıştır. İlki Dr. Seyyid Sâdık-ı Govherîn tarafından yapılan tenkitli neşirdir: Esrârânâme, Şeyh Ferîdüddîn Attâr-i Nîşâbûrî, tashîh-i Doktor Seyyid Sâdık-ı Govherîn (1293-1376), İntişârât-i Zuvvâr, çâp-i şeşom (altıncı

baskı), Tahran 1384, 436 sayfa. Kanar'ın çeviri sırasında daha çok yararlandığı diğer eser ise *Esrâr-nâme*, Attâr, Ferîdüddîn Muhammed bin İbrâhîm-i Nişâbûrî, Mukaddime, Tashîh ve Ta'likât-i Muhammed Rızâ Şefî'î-i Kedkenî, İntişârât-i Sohen, Tahran, 1386 (2010), 598 sayfa. Profesör Kedkenî Attâr'ın hemşehrîsi olduğundan, o bölgede henüz Attâr'ın yaşadığı döneme ait kültürün ve bazı kelimelerin aynen veya değişikliğe uğrayarak yaşadığını biliyor. Beyitlerin açıklamaları sırasında sık sık bu avantajını kullanarak mukayese yoluna gitmiştir. (Kanar, 2017: 12)

Bu neşirlerin açıklamalar bölümünde bahsi geçen semboller ve üstü kapalı ibareler izah edilmeye çalışılmışsa da bazı yerlerde *Esrâr-nâme*'yi yayımlayanlar da işin içinden çıkamamışlardır. Zaman zaman basit bir konu veya kelime uzun uzun tefsir edilirken, çapraşık ve üstü kapalı ifadeler ya atlanmış ya da bir iki cümleyle geçiştirilmiştir. (Kanar, 2017: 11-12)

Kanar, metnin çevirisini yaparken esas aldığı Farsça iki tenkitli neşrin notlandırmalarından da yararlanarak oluşturduğu eser ile ilgili bir sözlük ve Attâr'ın *Esrâr-nâme*'deki görüşlerinin yer aldığı ayrı bir bölümü eserinin sonuna eklemiştir. Böylelikle *Esrâr-nâme*'nin okuyucular tarafından daha anlaşılır olması sağlanmıştır. Bu çalışmanın özellikle edebiyat ve tasavvuf alanında ilgililer için faydalı olması, gelecekte edebiyat ve tasavvuf alanlarında yapılacak olan çalışmalara kaynak bir eser olarak kullanılması için Mehmet Kanar'ın çabası ve emeği sonucu hizmete sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Attâr, Ferîdüddîn. (2017), *Esrâr-nâme* (Çev. Mehmet Kanar), İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Şahinoğlu, M. N. (1991), Attâr, Ferîdüddîn (IV, 95-98), İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.